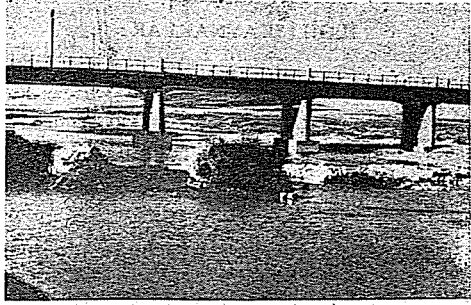

nilenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Diyarbakır hapishanesinin kapusu üzerindeki diğer bir kitabede de : «Artukoğullarından Mehmed oğlu Mahmud'un Anbar suyu üzerinde yaptırdığı 20 gözlü köprüünün onarıldığı» okunmaktadır.

Şekil 15. Anbarçayı köprüsü ayak kalıntıları ve modern köprü (T. Başaranlar albümünden).

Yukarıda tarihçesi belirtilen (Anbarçayı köprüsü) nün bugün yalnız köprü ayak izleri kalmıştır. Aynı yer yakınında, Karayolları tarafından modern bir köprü yapılmıştır. (Resim : 15) Eski köprüünün kalıntıları, Anbarçayı bölgesine yerleştirilmiş olan göçmenler tarafından zaman zaman sökülerek yapı malzemesinde kullanılmış ve tarihî köprü artık yokolmuştur. (35)

İLGİLİ KAYNAKLAR:

- 34) — Basri Konyar : Diyarbakır tarihi, 11., 1936, s. 142 ve 111.
35) — Diyarbakır'lı Bay Tuma Başaranlar'ın 1967 de lütfettiği notlardan.

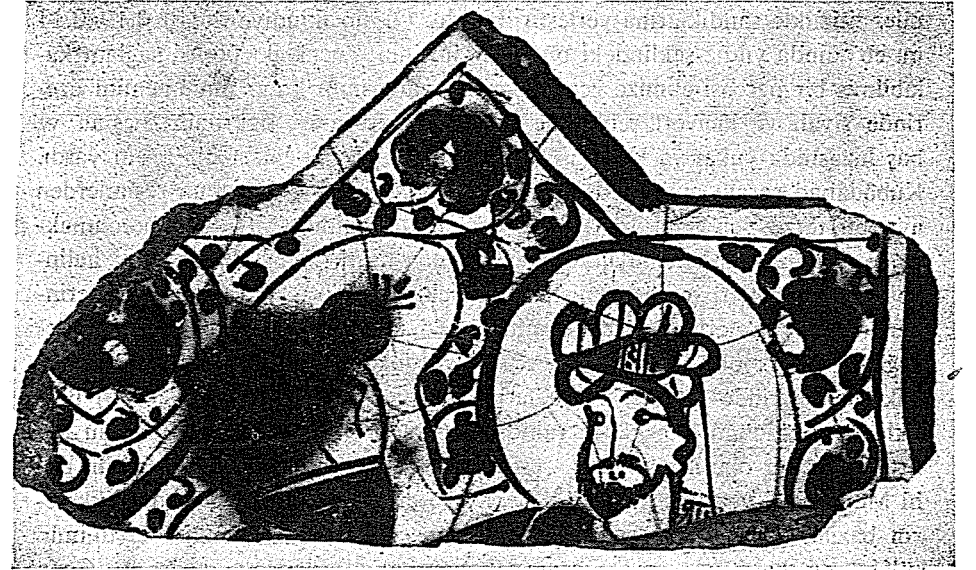
NOT:

(Diyarbakır - Eğil yolunun geçtiği Devegeçidi suyu üzerinde, Artukoğulları devrine ait 7 gözlü bir köprü daha bulunduğu anlaşılmıştır. Bu köprü ile ilgili resim ve açıklamalar için yıllığın son makalesine bakılması).

KUBADÂBÂD ÇİNİLERİNDE

SULTAN ALÂEDDİN KEYKUBÂD I. İN İKİ PORTRESİ

Mehmet ÖNDER

Resim 1.

Konya-Beyşehir Gölü batı sahillerinde Selçuklu sultanı Alaeddin Keykubad I. in, bizzat plân ve projelerini çizerek inşa ettirdiği Kubadâbâd Sarayları, özellikle yazılı ve resimli duvar çinileriyle, Türk sanatındaki seçkin yerini dâima muhafaza edecektir. Son yıllarda, bu Saray külliyesinin yerinde yapılan kazılar ve odaların temizliği sırasında, yazılı ve resimli duvar çinilerinden oldukça önemli buluntular ele geçmiştir.

Kubadâbâd Sarayı duvar çinileri üzerindeki yazılar, ya dekoratif olarak, Sultan Alâeddin Keykubad'ın (Es-sultan, el-galib, el-azam..) gibi unvanlarını ihtiva eden, yahut onu metheden şiirler halinde kompozisyonlarda yer alır. Resimlerdeki mitolojik tasvirlerin, çift başlı doğan gibi saltanat armalarının yanında, doğrudan doğruya saray halkını, şehzade ve cariyeleri temsil eden figürler görülmektedir. Çoğu zaman bağdaş kurmuş vaziyette oturarak tasvir edilen bu figürlerin elinde, saltanatı, soyunu temsil eden bereket sembolü «nar» bulunmaktadır.

Selçuklu sarayının haremine giren ve sultanın en yakınlarını, en sevdiklerini ifade ettiğine şüphemiz olmayan bu resimler arasında, doğrudan doğruya sultanı tasvir eden bir resmin bulunmaması, 1967 yılına kadar Kubadâbâd hâfirlerini düşündürmekteydi. 1967 yılı eylül ayında başkanlığım altında bir heyetle Kubadâbâd kazılarında yeniden başlanmıştır. Sultan Sarayının güneyindeki avluyu çeviren (O) odası, asistanımız Murat Katoğlu ile teknisyenimiz Cengiz Erol tarafından temizleniyor, yıkıntı arasından çıkarılan çiniler titizlikle sandıklarına yerleştiriliyordu. O gün ikindiye doğru 0.19x0.11 m. eb'adında yıldız şeklindeki bir orta çinisinin, ancak iki köşesi sağlam kalabilmiş bir parçası elimize geçmişti. Çini parçasının krem rengi zeminde siyah ve lâcivert renklerde yapılmış, bir insan figürünün başına ve baş hizasında yukarıya kalkmış, nar tutan bir ele ait güzel bir resim vardı. Kubadâbâd sarayı çinilerinde, şimdiye kadar, alışık olduğumuz resimlerden ayrı bir tarzı olan figürün başında, üç terekli (dilimli) bir külâh bulunmaktaydı. Külâh dilimleri, büyüklüğe ve yüceliğe işaret olan, dikine çizgi halinde (istiva) şeritleriyle süslenmişti. Üç terekli külâhın eski Uygur metinlerinden ve minyatürlerinden, ancak sultanlara has ve yalnız sultanların giyebileceği bir başlık olduğunu biliyor ve tanıyorduk. İstiva'nın ise, özellikle Selçuklular devrinde mezar sandukalarının başına konan destarlı (sarıklı) başlıklarda görüldüğü gibi başlık sahibinin mânevî yüceliğini ve ululuğunu belirten işaretler olarak konduğu, çeşitli örnekleriyle bilinmekteydi. Bugün dahi Mevlâna Türbesinde, Selçuklu devri mezarları üzerindeki destarlı sikkelerin bazılarında da istivaya rastlanmaktadır. Figürün başındaki üç dilimli, külâh veya kavuğun yarısından aşağısı katlar halinde destarla sarılmıştı. Çoğu zaman beyaz ince tülbentlerin boru şeklinde dikilerek içerisine pamuk doldurulmasıyla meydana getirilen bu tip destarlar, kat kat sarılı ve bir ucu da pamuksuz olarak serbest bırakılırdı. Bu serbest kalan ve destarın ucundan omuza dökülen parçaya (taylasan) denirdi. Nitekim, elimize geçen figürün başındaki üç dilimli külâh üzerindeki destarın ucu da taylasan olarak serbest bırakılmış, uç kısmı işlemeli ve saçaklı olan bu taylasan sol omuza dökülmüştü. Selçuklular devrinde ancak sultanların giyebileceği üç dilimli külâha

bu şekilde sarılan taylasanlı destarlara (örfi destar) dendiğini bilmekteyiz (Resim: 1). Bu resim, Kubadâbâd Sarayı duvar çinileri üzerindeki yazılarda geçen Şu hâle göre, figürün başından, bunun bir sultana, yani, sarayı inşa ettiren Sultan Alâeddin Keykubad I. e ait bir resim olması gerekmektedir. Figürün yüzü gayet sevimli olarak yapılmıştır. Sürme çekmeli gözler, ince kaşlar, hafif kıvrım yapan mevzun bir burun, düzgün, kısa ve ancak bir tutamcık siyah çember sakal, sakallara kavuşan ince bıyıklar, bu yüzün ancak sultanı tasvir ettiğine inandırmaktadır. Ayrıca sağ omuzda bir çizgi halinde saltanat alâmeti (tiraz) işareti ile, sağ elde tutulan bereket sembolü nar da bu figürün sultana ait olduğunu ifade etmektedirler.

Resim 2.

Alâeddin Keykubad I. e ait elimizde bir minyatür veya başka bir resim bulunamadığı için, elimizdeki figürü bunlarla mukayese imkânımız yoktur. Ancak yine aynı sezonda Kubâdabad Saraylarının Sultan Köşkünde bulunan ikinci bir çini parçası üzerinde de aynı figürün yüz hatlarına çok benzer, daha büyük ölçüde bir resim bulunmuştur. Alnından göğsüne kadar kısmı mevcut olan bu baş resmi şaşılacak derecede birinci figüre benzemekte, sultanın ikinci bir portresi olduğu kanaati uyanmaktadır. Bu figürde de sol omuz üzerine düşen taylasan'ın çizgileri görülmektedir. Yüz hatları itibariyle 30-40 yaşlarında bir insanı hatırlatan, her iki figürün aynı ressamın elinden çıktığı ve aynı insanı tasvir ettiğinde şüphe yoktur (Resim: 2).

Şu hale göre, Kubadâbâd sarayları kazısında, 1967 kazı sezonunda bulunan bu iki figürün Alâeddin Keykubad I. i tasvir ettikleri üzerinde ısrarla durmak lâzımdır. Bu parçaları tamamlayan bölümler bir gün ele geçtiği takdirde, bu husus daha çok aydınlığa kavuşacaktır.

EINE SELDSCHUKISCHE SCHALE AUS ESKI KÂHTA

Erwin LUCIUS

Im August 1967 konnten im Dorf **Eski Kâhta** (heute : Kocahisar), Vil. Adıyaman beim Abgraben der für den Bau eines Hauses benötigten Erde von der im Dorfbereich arbeitenden Grabungsequipe mehrere Funde geborgen werden, von denen die Bruchstücke einer Schale besondere Beachtung verdienen. Eski Kâhta ist nicht nur durch die Entdeckung der komagenischen Hauptstadt Arsameia bekannt (1), sondern auch durch seine mamlukische Festung Yeni Kale (2), sowie durch seine in den letzten Jahren im großen Umfang zu Tage getretenen mittelalterlich islamischen Funde (3).

Die Fundstelle lag am schrägen Hang genau 10 m nördlich der Nord-ecke eines Hauses (Besitzer Emin Demiral). Ein sofort angelegtes Profil, das durch eine Nachgrabung im Juni 1968 seine Bestätigung erfuhr (4), zeigte folgenden Befund (Abb. 1):

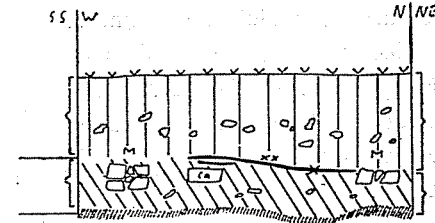

Abb. 1, Profilschema der Fundstelle nördl. Haus E. Demiral, E. Kâhta.

Abb. 1 Profilschema der Fundstelle nördl. Haus E. Demiral,
E. Kâhta

Oberhalb des Anstehenden aus verwittertem Sandstein lagerte ein lehmig rötlichbraunes Erdreich mit Fließerscheinungen, Aschenlinsen und